

**ART. 2. WPŁYW PRZYCZYN DOTYCZĄCYCH WIERZYCIELA
NA ZAKRES UPRAWNIEN PRZYŚLUGUJĄCYCH
W RAZIE NARUSZENIA ZOBOWIĄZANIA**

§1. Wierzyciel nie może wykonywać uprawnień przysługujących w razie naruszenia zobowiązania, z wyjątkiem dochodzenia spełnienia świadczenia, w zakresie, w jakim naruszenie zobowiązania wynika z przyczyn jego dotyczących.

- §2. Wierzyciel, który odstępuje od umowy w razie naruszenia zobowiązania z przyczyn jego dotyczących, jest obowiązany do zwrotu dłużnikowi odpowiedniej części kosztów powstałych w związku z odstąpieniem.**
- §3. Wierzyciel nie może domagać się naprawienia szkody w zakresie, w jakim szkoda powstała z przyczyn jego dotyczących oraz w zakresie, w jakim nie zapobiegł jej powstaniu lub zwiększeniu przez podjęcie środków, których można było od niego rozsądnie oczekiwać.**

A. Podstawy regulacji

A.1. Analiza prawnoporównawcza – źródła

Kodeks cywilny zawiera w art. 362 regulacje przyczynienia. Brakuje natomiast przepisów regulujących wpływ naruszenia przez wierzyciela zobowiązań z przyczyn dotyczących wierzyciela. Potrzeba tego typu unormowań jest mniejsza, jeżeli dany system prawny przewiduje, że strona może odstąpić od umowy, jedynie gdy ponosi odpowiedzialność za dany rodzaj naruszenia zobowiązania. Ponieważ kodeks cywilny w większości wypadków tylko wtedy zezwala na odstąpienie od umowy, brak odnośnej regulacji nie stanowił trudności. Problemy mogły jednak powstawać na przykład w przypadku rękojmi, jeżeli kupujący spowodował powstanie wady rzeczy jeszcze przed przejściem ryzyka.

Odejście od zasady winy w przypadku wielu środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania wymaga rozbudowania instrumentów, które pełnią podobną funkcję jak przyczynienie w przypadku roszczeń o naprawienie szkody. Ich funkcją jest ochrona przed nadużyciem takich środków ochrony jak odstąpienie od umowy lub obniżenie ceny (świadczenia w terminologii projektu).

Przepisy regulujące tę kwestię w sposób ogólny nie są powszechne, choć w literaturze przyjmuje się, że w większości systemów prawnych obecna jest idea niedopuszczalności korzystania przez wierzyciela, który spowodował naruszenie zobowiązania przez dłużnika, w odpowiednim zakresie ze środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania. Ta ogólna prawno-porównawcza uwaga jest jednak nieściśła, ponieważ odnosi się raczej do zwłoki wierzyciela. Powszechne stosunkowo są normy regulujące przyczynienie, zwłaszcza w prawie kontynentalnym (§ 254 [1] niemieckiego kodeksu cywilnego, art. 1227 [1] włoskiego kodeksu cywilnego, § 1394 k.c.a. itp.). W zasadzie brakuje porównywalnej koncepcji w prawie angielskim, a w prawie francuskim powiązana jest głównie z prawem deliktowym. Przyczynienie się do szkody regulowane jest w PECL – art. 9:504, 9:505; III–3:704 DCFR. Norma odnosząca się do innych środków ochrony przed naruszeniem niż zobowiązanie, zawarta jest w niemieckim kodeksie cywilnym w § 323 (6). Reguluje ona kwestie odstąpienia od umowy, ale w drodze odesłania znajdują do niej także zastosowanie przepisy o obniżeniu ceny (arg. z § 441 [1] zd. 1 niemieckiego kodeksu cywilnego). Kwestia ta jest natomiast unormowana zarówno w konwencji wiedeńskiej (art. 80), jak i w projektach harmonizacyjnych (art. 8:101 PECL, art. III–3:101 [3] projektu DCFR).

Przepis proponowany w projekcie w największym stopniu nawiązuje do rozwiązania przyjętego w Zasadach Acquis (art. 8:102 oraz 8:403).

A.2. Uzasadnienie regulacji – rozwój instytucji

System środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania przewidziany w projekcie nie wymaga dla ich zastosowania ponoszenia przez dłużnika odpowiedzialności. Wyjątek dotyczy jedynie roszczenia o naprawienie szkody. Aby uniknąć niesprawiedliwych konsekwencji w przypadkach, gdy uprawnienie odstąpienia od umowy lub obniżenia świadczenia stosuje osoba, w przypadku której naruszenie zobowiązania przez kontrahenta tej osoby należy do jej sfery ryzyka, należy przewidzieć odpowiednie ograniczenia. Ten problem w mniejszym stopniu powstaje jednak także w tradycyjnym systemie, w którym odstąpienie od umowy zależy od winy dłużnika. Kodeks cywilny w zasadzie nie zawiera rozwiązania kolizji, gdy naruszenie zobowiązania zostało spowodowane przez obie strony stosunku prawnego, poza przyczynieniem się do powstania szkody. Projekt przewiduje ogólną regułę ograniczającą możliwość stosowania środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania w zależności od stopnia przyczynienia się wierzyciela do naruszenia zobowiązania przez dłużnika. Tak sformułowany § 1 omawianego przepisu obejmuje również przyczynienie się do naruszenia zobowiązania, w wyniku którego powstała szkoda. Jednak § 3 uzupełnia ten przepis w ten sposób, że obejmuje także przyczynienie się do powstania szkody przez wierzyciela po naruszeniu zobowiązania przez dłużnika. Jest to zatem norma wymagająca również od dłużnika podjęcia odpowiednich środków służących ograniczeniu szkody.

Z punktu widzenia analiz komparatystycznych nowością jest rozwiązanie przyjęte w § 2. Jest to reguła pozwalająca na dostosowanie konstrukcji przyjętej w § 1 do przypadków, gdy dany środek ochrony przed naruszeniem zobowiązania nie może być zredukowany, a jedynie może przysługiwać w całości lub nie przysługiwać wcale. Takim środkiem jest odstąpienie od umowy. Projekt przewiduje obowiązek ponoszenia części kosztów związanych z odstąpieniem od umowy, gdy naruszenie usprawiedliwiające odstąpienie w części zostało wywołane przez okoliczności należące do sfery ryzyka wierzyciela.

Zgodnie z § 1 omawianego artykułu przyczynienie się przez wierzyciela do naruszenia zobowiązania nie pozbawia ani nie ogranicza prawa do otrzymania pierwotnego świadczenia, mimo że jest ono także rozumiane jako środek ochrony przed naruszeniem zobowiązania. Pozbawienie prawa do otrzymania pierwotnego świadczenia może nastąpić jedynie wtedy, gdy dojdzie do skutecznego odstąpienia od umowy lub obniżenia świadczenia.

A.3. Założenia politycznoprawne

Przyjęte rozwiązania dotyczące skutków wywołania lub współwywołania naruszenia zobowiązania przez wierzyciela jest konsekwencją systemu środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania. Obiektywizacja odpo-

wiedzialności oraz powiązanie środków ochrony z ogólną formułą naruszenia zobowiązania wymusza wprowadzenie ograniczeń, tak aby osoba, której naruszenie powinno być przypisane, nie mogła przerzucić faktycznie na drugą stronę skutków naruszenia zobowiązania. Stąd też proponowany przepis jest koniecznym elementem przyjętego systemu odpowiedzialności. Nie byłoby wystarczające odwołanie się do ogólnej formuły naruszenia prawa, jako że chodzi o przypadki raczej typowe, a nie takie, które wymagają jedynie interwencji o charakterze nadzwyczajnym.

B. Komentarz

B.1. Cel i znaczenie regulacji

Artykuł II:2 ma na celu uregulowanie skutków przyczynienia się przez wierzyciela do naruszenia zobowiązania (§ 1 i 2) oraz do szkody (§ 3). Funkcją tej normy jest uniknięcie nadużycia przez wierzyciela środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania i przerzucenie konsekwencji naruszenia zobowiązania na drugą stronę, mimo że przyczyny naruszenia zobowiązania tkwią w sferze ryzyka wierzyciela. Przepis ten łagodzi skutki obiektywnych przesłanek naruszenia zobowiązania w przypadku innych środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania niż naprawienie szkody (i wykonanie zobowiązania, w przypadku którego art. II:2 nie znajduje zastosowania. Komentowany przepis projektu nie może dotyczyć wykonania zobowiązania. Projekt jest oparty na założeniu, że nie istnieją takie przypadki naruszenia zobowiązania, które z mocy samego prawa prowadzą do wygaśnięcia zobowiązania. Gdyby komentowany przepis obejmował również roszczenie o wykonanie zobowiązania, oznaczałoby to także, że gdy wierzyciel ponosi wyłączną odpowiedzialność za naruszenie zobowiązania, to traciłby prawo do otrzymania świadczenia. W systematyce projektu do takiego efektu może prowadzić jedynie odstąpienie od umowy, a co do części świadczenia – odstąpienie częściowe lub obniżenie świadczenia.

B.2. Kontekst regulacji – zakres zastosowania

Artykuł II § 2 modyfikuje stosowanie wszelkich środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania, z wyjątkiem roszczenia o wykonanie zobowiązania. Jest to norma, która przewiduje również dalsze konsekwencje naruszenia przez wierzyciela powinności współdziałania przy wykonaniu zobowiązania (zob. art. II:1 § 3): obok ponoszenia przez wierzyciela konsekwencji naruszenia swojej powinności będzie on mógł sięgnąć do środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania jedynie w ograniczonym stopniu lub nawet nie będzie mógł sięgnąć wcale.

B.3. Wykładnia

Artykuł II:2 §1 przewiduje, że wierzyciel nie może wykonywać uprawnień przysługujących w razie naruszenia zobowiązania w zakresie, w jakim naruszenie zobowiązania wynika z przyczyn jego dotyczących. Norma ta oznacza, że w przypadku gdy naruszenie zobowiązania zostało wywołane przez okoliczności znajdujące się w sferze ryzyka lub pod kontrolą wierzyciela, to będzie to musiało być uwzględnione przy ocenie, w jakim stopniu wierzyciel będzie mógł zastosować dany środek ochrony przed naruszeniem zobowiązania. Jeżeli naruszenie zobowiązania przez dłużnika będzie należało przypisać wyłącznie wierzycielowi, to oznacza to pozbawienie go możliwości skorzystania ze środków ochrony przed naruszeniem zobowiązania w ogóle. W przypadku gdy naruszenia zobowiązania nie można przypisać jedynie jego sferze ryzyka (wynika w części z okoliczności należących do sfery ryzyka dłużnika, ale także zostało wywołane w pewnym stopniu przez przypadek lub nawet siłę wyższą), to środek ochrony musi zostać odpowiednio zredukowany. W przypadku naprawienia szkody lub obniżenia świadczenia sąd musi ocenić, w jakim stopniu okoliczności przypisywane wierzycielowi wpłynęły na naruszenie zobowiązania i stosownie do tej oceny zmniejszyć zakres obowiązku odszkodowawczego lub obniżenia świadczenia. Mechanizm ten może być również zastosowany w przypadku wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia. Gdy należy je przypisać wyłącznie wierzycielowi, wstrzymanie się ze spełnieniem świadczenia nie będzie dopuszczalne. Ograniczenie zakresu wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia należy wykluczyć jako zupełnie niepraktyczne.

Zastosowanie mechanizmu redukcji w przypadku odstąpienia od umowy należy uznać także za mało praktyczne (mimo że formalnie można byłoby myśleć o ograniczeniu zakresu odstąpienia od umowy w przypadku podzielności świadczenia). Należy jednak przyjąć, że w przypadku odstąpienia możliwe jest tylko rozwiązanie zero-jedynkowe. Albo będzie możliwe odstąpienie od umowy, albo będzie to niedopuszczalne. Gdy naruszenie zobowiązania należy wyłącznie przypisać wierzycielowi, w takim wypadku odstąpienie od umowy jest niedopuszczalne. Gdy wierzycielowi należy przypisać naruszenie zobowiązania jedynie w części, to w takim wypadku odstąpienie od umowy będzie wprawdzie możliwe, ale znajdzie zastosowanie §2. Wierzyciel będzie musiał ponieść częściowo koszty, które w typowej sytuacji obciążałyby jedynie dłużnika (np. zwrotu rzeczy, pokrycia kosztów korzystania z rzeczy; zob. np. art. II:14).

Jeżeli wierzyciel przyczynił się do samej szkody, a nie do naruszenia zobowiązania, to znajdzie zastosowanie §3. Na wierzycielu w każdym wypadku ciąży powinność zapobiegania szkodzie. Powinien on na przykład podjąć działania, jeżeli to on jest osobą, która w najtańszy sposób może uniknąć powstania lub zwiększenia się wysokości szkody. Przepis §3 uzupełnia w ten sposób §1. Niepodjęcie przez wierzyciela tego rodzaju działań powinno prowadzić do obniżenia zakresu naprawienia szkody.

B.4. Przykłady

1. A uszkodził pojazd, który miał mu być przez B wydany z tytułu umowy sprzedaży. A nie może się wstrzymać z zapłatą ceny, podnosić, a B wydaje mu pojazd uszkodzony.

[A nie będzie mógł odstąpić od umowy ani odstąpienia ceny, jako że jedynie jemu należy przypisać naruszenie zobowiązania. Stosownie do art. 11:4 §3 będzie mógł się domagać od sprzedawcy doprowadzenia samochodu do stanu zgodnego z umową (do granic nadużycia prawa). W takim wypadku jednak B będzie mógł domagać się naprawienia szkody od A na podstawie art. 11:18 § 1].

2. A miał pomalować dom należący do B. Dom B spalił się jednak i A nie może wykonać zobowiązania.

[B nie może odstąpić od umowy i nie może wstrzymać się z zapłatą wynagrodzenia. Naruszenie zobowiązania wynika wyłącznie z okoliczności należących do sfery ryzyka A. Na razie projekt nie przewiduje przepisu pozwalającego odliczyć od wynagrodzenia zaoszczędzone koszty].

3. A dostarczył B części do produkcji samochodów. Były one wykonane z materiału dostarczonego przez B. Materiał okazał się zbyt podatny na korozję.

[B będzie mógł odstąpić od umowy, ale koszty związane ze zwrotem materiału będzie musiał ponieść sam (A jako profesjonalista powinien ostrzec o wadach, B jako profesjonalista powinien dostarczyć odpowiedni materiał). Możliwe będzie także odpowiednie ograniczenie obowiązku naprawienia szkody B wobec A (zostanie odpowiednio ograniczone)].

4. A zamówił program komputerowy od B. Program okazał się wadliwy i spowodował utratę części plików przez A. Zamiast zawiadomić B, A usiłował naprawić usterki. W wyniku dalszej wadliwej pracy programu doszło do utraty dalszych plików.

[Roszczenie o naprawienie szkody będzie musiało być odpowiednio ograniczone, skoro A nie zawiadomił B o usterce i nie zatrzymał programu, tylko próbował sam ją usunąć, co przyczyniło się do powstania dalszych szkód].

ART. 3. PRZEJĘCIE RYZYKA I ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA PRZYPADKOWĄ UTRATĘ LUB USZKODZENIE RZECZY

- §1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania jest przeniesienie własności rzeczy, ryzyko jej przypadkowej utraty lub uszkodzenia przechodzi na nabywcę rzeczy z chwilą przeniesienia posiadania, zgodnie z treścią zobowiązania.
- §2. Jeżeli wykonanie zobowiązania wymagało czasowego przeniesienia władztwa nad rzeczą, a posiadacz lub dzierżyciel władał rzeczą w sposób sprzeczny z treścią zobowiązania, jej właścicielami lub prze-